

vetkeztetést vonta le, hogy a művészetek történetében is vannak hirtelen ugrások. Vagyis a legbelsőbb probléma a legkülsőbbé válik és a „különösnek“ tűnő társadalmi hatás, mint Ikhnaton korának művészete is bizonyítja a legdöntőbb, mind a tartalom, mind a forma szempontjából.

Klingender munkássága nemcsak általános esztétikai és művészettörténeti szempontból jelentős, hanem példát is nyújt a konkrét művészettörténeti elemzésre. Szempontjai segítségével a művészettörténet eddigi korszakbeosztása is megváltozik majd. Lehetséges-e például *Schlüter*t és *Goyat* egy — barokk-kalap alá vonni? Nem a legkülönbözőbb társadalmi csoportok tartalmait foglalja-e egybe a gótikus elnevezés, ázsiai nomád népek geometrikus teljes stilizáltságában felolvadó ornamentális művészetétől Grünwald naturalizmusáig? Mai művészek feladata, hogy a tartalom jelentőségét újra érvényre juttassák a művészetben. Az elmélet mindig a gyakorlatból szűrődik le. Az előttünk járó kor elmélete a formák elvontsága felé menekülő művészet elméleti, esztétikai lecsapódása volt. Az élet teljességét, az új tartalmakat új művészet nyújtja majd, mely újra megbirkózik a kegyetlen valósággal. De csak ebből a birkózásból születik mély és megrendítő művészet. Művészet, mely folytatója és átalakítója lesz a mult művészetének, melynek elején a munkából született formák állanak.

URI, KÉT ARCU, FÉLELMETES VILÁG

Írta: REMENYIK ZSIGMOND

Nos tehát, ebben a kőfalakkal körülkerített, a szomszédos világ zűrzavaros lármájától ha néha bolygatott, de mégis csendes Király-uccai házban nevelkedtem Egerben, kényeztetve, hiányfalanul ellátva, gondoskodásban és egyben lázító szigorúságban. Anyai nagyanyámé volt ez a ház, ma is az övé, hanyag bérlők kezén és gondozásában. A század első két évtizedében, míg ennek a háznak lakója voltam, minden ragyogott benne a tisztaságtól, rendtől és szakavatott gondoskodástól. Nagyanyám abban az időben még alig haladta túl a negyvenet, fiatal asszonynak volt mondható, értelmességben és műveltségben a többi egri urihölgyek közül magasan kitűnt. Fiatalon került özvegységre, három felnőtt gyermekével, akik közül egyik anyám volt. Magas, a kor divatja szerint jó husban lévő hölgy volt nagyanyám, egyenes tartású, előkelő megjelenésű, aki sokat is adott magára és aki akaratát házban és házon kívül szívesen érvényesítette. Nevelési módszerében szigorú volt és bennünket, serdülő gyermekeket abban az időben elkeserítő és lázító. Ugyanazokat a módszereket érvényesítette velünk szemben, amelyeket vele szemben annak idején, kislány korában érvényesítettek az angolkisasszonyok, akiknek nevelőintézetében már picike lányka korában került és amelyeket érvényesített vele szemben aránytalanul korosabb férje, akihez feleségül még kislánynak nevezhető, tizenötéves korban került. Anyámtól hallottam később, ő viszont tőle hallhatta közvetlenül, mint asszonynak, három gyerek anyjának sem volt egy szava sem férje mellett és a ház körül. Míg férje élt, akarat nélküli bábként élt a házban, nyilván elhanyagolva és természetesen lázongó fiatalságával. Szótlanul volt kénytelen túrni nagyapám hajlíthatatlan nevelési módszerét, amely gyermekeiket éppugy, akár csak őt is hivatva volt felkészíteni egy kegyetlennek mutatózó élet összes ellenállására. Mert nagyapám szemében az élet

nyilván úgy tűnhetett, akár egy roncsoló és száguldó vihar, akár egy csapdával, örvényekkel és rejtett veszélyekkel aláaknázott terep, amelyen át az ember csak úgy gázolhat keresztül, ha mértéket ismer, ha istent hisz és betartja az élet, a társadalom és a család irgalmatlan törvényeit. Mondanom sem kell talán, hogy tanár volt anyai nagyapám, jogtanár az egri Akadémián.

Nyilván a kor egyetemleges nevelési módszerét is követte nagyanyám, amidőn a serdülő kisgyerekeket szigorú kantárra fogta, játékos kedvteléseinket megrendszabályozva, fékezhetetlenségünket letompítva, gonoszkodó ösztöneinket megnyesegetve. Bizony, sokszor úgy tűnt, hogy kegyetlen az a szigor, amelyben bennünket nevel, voltak, akik ezzel meg is vádolták, hogy joggal vagy jogtalanul-e, az ma már nehezen eldönthető. Tény az, hogy egy puritán világ szemléletében nevelt, ha gyűlölködés nélkül is és azért irgalommal áthatva, de szigorúan és kérelhetetlenül. Hallatlan tekintélye volt előttünk, szemének villanását úgy követtük, akár a remegő nyulak a sólymot, félelemmel áthatva és sokszor remegve minden izmunkban. Semmi kétség nem férhet hozzá, hogy ezzel a szigorral csak jót akart, emlékeiben nem is élt más lehetőség, mint amit alkalmazott nevelésünkre. Egyebekben is faluról bekerült gyerekek voltunk, tele agresszióval, erőszakoskodással, nyilván nyegleséggel és vad indulatokkal, amiket, hogy városivá nemesítsen, társadalmilag alkalmazhatóvá surolgasson, csak ezzel a módszerrel volt számára elképzelhető.

Meg kell engedni, álmosfejű, tanulásra majdnem alkalmatlan gyerekek voltunk, toporzékolók, hangosan bömbölők, indulatosak, modortalanok és nyakasak. Ha egyszer a házból kiszökhettünk, bottal ühették nyomunkat, küldözgethették utánunk a cselédet, az isten szavára sem hallgattunk. Természetesen, mint „jó családból“ származó gyerekeket, tanítók figyelme és megértő rokonszenve, elnéző irgalma kísért. Nagyanyám viszont ezt nem tartotta helyesnek, komolyan vette, hogy tudjuk is feladványainkat, ismereteink, már a megadott lehetőség szerint, de bővíljenek és egyáltalán úgy tűnt, mintha fontosnak tartotta volna, hogy emberek váljanak belőlünk, lehetőleg rendes és tisztességes emberek, akik ismerik az élet értelmét, az ismeretek értékét, akik fel tudják mérni társadalmi lehetőségeik alsó és felső határait.

Bizony, nem volt könnyű a feladat, amire vállalkozott. Igyekeztem megértő lenni a kor nevelési módszerével szemben, amely gyakran alkalmazta a testi fenytéket, de azért mégsem hallgathatom el, ha ezekre az évekre visszagondolok, mindég valami felejthetetlen szomorúság fog el. Vigasztalhatnám magam, hogy általában az volt a szokás, hogy minden családban verték a gyerekeket, akár polgári, akár iparos, akár paraszti volt az a család, verték és sanyargatták, étkezéstől megvonták őket, bezárták sötét szobákba és megszokott játékaikat eltiltották. Tanítók, szülők, nevelők, mintha csak összebeszéltek volna, olykor valóban pokoli leleményességről tettek tanuságot a büntetések kiszabása terén. Voltak hozzánk hasonló korú kisgyerekek, akiket szüleik nem állottak apróbb és álmódzó kódorgásaiért úgy büntetni, hogy karóhoz kötötték láncsal a nyakán, mint akármiféle kutyát. A Király-ucai házban a térdepeltetésnek volt nagy divata, térdepeltetésnek és fenyegetéseknek, játékelvonásoknak és nyakleveseknek. Sarjadozó tudatunk eféle büntetések alkalmából bizony lázadozott, mérhetetlen szomorúságot éreztünk és remegő sírásban fuldokoltunk. Nem egyszer megtörtént, hogy megalázó pedagógiai kísérleteknek voltunk alanyai, ostobáknak neveztek bennünket tanítóink és nevelőink, butáknak, bögő majmoknak, vicсорító szamaraknak, piszkos dísznóknak és álnok hazudozóknak. Természetes, hogy hazugsá-

gok árán igyekeztünk sokszor menekülni a bajból, mert vészesen éreztük a közelgő veszélyt. Ijedtünkben, ha még nem is került testi fenytékre a sor, kezünket máris fejünk fölé emeltük, riadt pillantással szemünkben. Egyszerűen csodával határos, hogy az e fajta nevelésnek a részesei, mi és hozzánk hasonló gyerekek nem mentek világgá, nem gyujtották magukra a házat, nem ugrottak kutba, hanem meguszták elég olcsón, egy életre kiható szorongással. Gyávák és ügyefogyottak lettek az eféle nevelési módszerben felcseperedett gyerekek, ahelyett, hogy egyenes jelleműekké váltak volna, szolgálalkúekké és sunyikká váltak, gonoszokká és lényegükben riadt és gyáva, megfélemlített felnőttekké, ha még ezerszer is ostoba máz, arrogáns álarc és kérlelhetetlen erkölcsi szigor fedi gyavaságukat, silány jellemüket és megfélemlitetségüket.

A szülők, tanítók és nevelők, nem tulozok, hogy aképpen éltek ezeknek a növekvő gyerekeknek a képzeletében, mint ordas farkasok, mint vérengző és kegyetlenkedő irgalmatlanok, alkitől megértést várni nem lehet. Mi, személy szerint valahogy megusztuk ezeket a nevelésre szánt éveket, eleinte zokogtunk, ha méltatlannak éreztük a szigort később elfásultunk és csak egyet rándítottunk vállunkon. Még azt is megtettük, hogy „treniroztuk“ magunkat és egymást a nevelők részéről minduntalan kijáró testi fenyték ellen, esténként vízbeáztatott törülközővel csapkodtuk egymást, törülközővel vagy mogyorófacálcikával, amit letörtünk a kert bokrai közül. Gondoltuk, nem fáj annyira, ha megedzzük bőrünket a csapások ellen. Alig emlékezem már rá, hogy volt-e eredménye ennek az edzésnek, tény az, hogy ezek után is kapkodtuk fejünket vagy szomoruan hallgattunk, szégyenkeztünk és keseregtünk. Hisz hozták a hírt, a város minden részéről iskolába seregülő gyerekek, hogy ezt vagy azt, úgy megverte az apja vagy anyja, hogy kettétört hátán az ostor vagy a bot. „Hiába verem“ — általában ez volt a szólásmondás a kesergő szülők között, ha csinytevő, aluszékony vagy gonoszabb indulatu gyerekeik szóba kerültek.

Mint ismételem, nagyobb baj azért nem történt, étkezések alkalmából nevelők, gyerekek és szülők, mintha elfelejtettek volna mindent, ismét összekerültek. Mi is, ha megalázva is, elszomorítva is, keseregve „sanyaru“ életünkön, elnézéssel szívünkben iskola és nevelők iránt, derülő vidámsággal jelentünk meg a közös étkezésnél. En még a pertlit is előkotortam a kredenc aljából, hogy azzal a nagybátyám a székhöz szabályszerűen lekötözze karomat és lábamat, nehogy könyökömet az ég felé emelve vágjam a húst vagy lábamat lóbáljam az asztal alatt. Mert erre, mármint hogy lábamat lóbáljam, nem volt szükség, hisz „régén meghalt Szultánka, már nem kell harangozni.“ mondták, célozva rá, hogy már régóta megdöglött a Szultánka nevű kutya. Lábam magasan a padló fölött lógott, hogy ne kalimpáljak vele, nagybátyám a szék lábához kötözte fehér pertlivel, akárcsak karomat is, hogy ne emelkedjen a készel és villával az ég felé. Mindez már természetellenesnek is tűnt, mi magunk is belényugodtunk a nevelés e fajta módszerébe, már a cselédek heccelődése se zavart bennünket, se iskolapajtások híresztelése, ha a szigorról, amelyben egy jobb cél érdekében bennünket tartottak, elpletykálkodott.

Mert félelmetes hire volt a Király-uccai háznak, kár is szépíteni a dolgot. Környékbeli pajtásokat mézes cukorral sem lehetett volna becsalni hozzánk, úgy félték a házat őrző nagy kutyától, szájas cselédektől, nevelő nagyanyánk szigorától. Félelmen kívül tréfálkoztak is a házon a környékbeli gyerekek, csintalanabbjai meg is dobálták a köszöntet a falon és egyáltalán sokat kellett túrnunk a falbaállított nepomuki szent miatt.

Faragatlan tréfákat kellett túrnunk, heccelődő megjegyzéseket és gonoszkodó hiresztelést. Végső fokon azonban, ezt lehet mondani, a gyerekek összetartottak. Mindegyikén esett valami mély sérülés már a felnőttek részéről, mind emlékezhetett tanítók, szülők és nevelők, olykor idegen felnőttek ellenségeskedéseire, részrehajlására és pártoskodására, basáskodására és értelmetlenségére dolgaik iránt, ami frissen élt és mélyen a lélekben akár a tapló, kiolthatatlanul, míg el nem hamvad, tüzet fogott.

Magam részéről nem tulságosan érdekel, semmi sem hajszol, hogy vázoljam a viszonyt, ami közöttünk, gyermekek és felnőttek között fennállott. Ismétlésekbe esnék, hisz kivülem számtalan szerző beszámolt már kísérleteiben erről a viszonyról, lendületesen, sirámokkal telj vagy némi rezignációval, emlékein duzzogva, mint aki túlzott fontosságot tulajdonít ennek a viszognak. Tény az, hogy nem nagy hitelnek örvendtek előttünk a felnőttek. Sem előttünk, sem más növekvő gyerekek előtt, akik, hozzánk hasonlóan, mint törpék az óriások között, ugy mozogtak egy számukra idegen és ellenséges világban. Ha egymást bántani kívánták ezek a gyerekek, csak ritkán fordult elő, hogy egymás hiányait bolygatták volna, mindég felnőttekkel kapcsolatos viszonyukat bolygatták, azt hozták elő, milyen az apja, milyen az anyja, milyen házban laknak és mit esznek játék vagy iskolaközben előkotort csomagjaikból. Fállábu gyereket ritkán rikattuk meg azzal, hogy szemére hánytuk volna testi fogyatékoságát, de ha fállábu volt anyja vagy apja, azt annyiszor szemére hánytuk, hogy méltán belékeseredhetett. Gyerekek alig vetették egymás szemére rongyaikat, de szüleik rongyaival minduntalan előhozakodtak. Kitergették a nyilvánosság előtt szüleik életének minden szemétét, rokon kapcsolataik minden piszkát, a cselédek ellen nem volt egyébként kifogásuk, de ha egyiknek vagy másiknak cseléd volt apja vagy anyja, azt különös előszeretettel emlegették.

Nekünk, kiváltságos reputációban sütkérező „urigyerekeknek“ meglehetősen sokat kellett hallgatnunk az ucca szabadszájúbb gyerekeitől polgári és uri kapcsolataink miatt. Nagybátyánkat, aki ebben az időben címzetes püspök volt és ha a Király-uccai házat meglátogatta, miután eltávozott, csak egyszerűen vöröshasúnak nevezték, háta mögött nyelvet öltöttek rá és csak a batárt hajtó kocsis félelmet diktáló jelenléte mentette meg attól, hogy kövekkel meg ne dobálják fényes kocsiját. Nagyanyánkat is illetlen csufolódásokkal illették, akár a szentet is, aki béketűrően állt falbavésott helyén. Mi is hasonlóképpen gonoszkodtunk, ha megjelent társaságunkban egy fiu, akinek szabó volt az apja, mekegés-sel ünnepeltük, ha jött egy másik, akinek apja kántor volt vagy tanító, ócsmány szavakkal szidtuk a „dögészeket.“ A felnőttek polgári világa nem nagy elismerésnek örvendett a gyerekek körében, ha csak alkalom adódott rá, hogy elhireszteljük egymásnak hallott értesüléseinket, megtettük, nem rejtegettük, mint szégyenletes titkot akár még hozzánk közelálló dolgait sem, ha valami azokból fülünkbe jutott.

Mert sejtettük, hogy a város falain belül, a papok, katonák és diákok világa mellett létezik még egy más világ, a polgárok világa. A tisztviselők, háztulajdonosok világa, szőlőbirtokosoké, nyugdíjasoké, akik posztópapucsban sétálgatva melengették tavaszi és nyári napokon házuk előtt gémberedett tagjaikat. Ugy tűnt előünk, hogy ez egy ellenséges és nevetséges világ, amelyben sokat adnak a külszinre, tekintélyre és megbecsülésre, ami már magában véve is előttünk erőszakoltnak és nevetségesnek tűnt. Kiváltkép, ha mint értesültünk, azok az előkelő

tartásu urak, akik könnyed járással, bottal kezükben, gomblukukban illatozó virággal éppen végighaladtak az uccán vagy megjelentek látogatásra a házban, előtte való napon négykézláb mászkáltak beszámíthatatlan állapotban a közeli pincék körül. Ha értelmetlen szemmel is még, de gyanakodva szemléltük ezt a világot, cirádás diszeivel, rejtegető függönyeivel és sötét alkovjaival.

Ebbe a világba, mivel benne élünk, mivel közvetlen szomszédságunkban terjeszkedett, mi, gyerekek is betekintheztünk. Ha nem is közvetlenül, de sejtések nyomán, ha hallomások után is, mindenféle elejtett fecsegés nyomán, suttogásokból, hallomásokból, titkolt híresztelésekből felépíthettük magunk előtt ezt a világot, mely ha nem is terjedt túl ismerősök körén, de törvényszerűnek, egy egész világra valóan érvényesnek tűnt. Mert étkezések alkalmából, fiatal nagybátyám, ha a városból hazakerült, mindég hozott hírt botranyokról, rendetlenségekről, mendemondákról, ismerősi uri körben lejátszódó vagy készülő zavarokról. Féi szavakkal éppen csak sejtette a helyzetet, tekintve, hogy jelen voltunk, mi gyerekek és különben is mértéktartásra figyelmeztette őt nevelő nagyanyánk fejcsóválása és leintó tekintete. De nemcsak étkezések alkalmából hallottak nyomán értesültünk ennek a polgárvilágnak megemlítésre méltó kilengéseiről, de még esténként is, ha ágyba kerültünk, míg nyitva volt a szomszéd szoba ajtaja és hallottuk az elfojtott suttogást. Cselédek is pletykáltak, hangos vihogással vagy szánakozó elmélázzással, ha szoba került egy-egy ur vagy urinó. Így tudtunk meg egyet és mászt erről a világról, ennek a világnak kifelé méltóságteljes, de lehántva a külszint, szégyenteljes eseményeiről. Megtudtuk, hogy ez vagy az az ur nem tudott elszámolni közpénzekkel, vagy korcsmában találta egy reggel magát, azt is így tudtuk meg, hogy ez vagy az az urinó ellen az a gyanu, hogy a szőlődombok között találkozik tilos órákban egy bizonyos, feddhetetlen uriemberrel. Így tudtuk meg, hogy bizonyos uricsaládoknak már nem hitelez a fűszeres, hogy lakásuk olyan, akár a szemétdomb és míg a legelegánsabb toaletteket viselik bizonyos hölgyek bálókban és összejöveteleken, egyebet nem esznek, mint kelkáposztát és babot. Emlékezem, így tudtuk meg, mint szégyenletes és gyerekek fülének nem való titkot, hogy egy urilány teherbe esett valami jogásztól, másik a diszes bálteremben az első pohár pezsgő után amint rosszul lett, a folyosón végighányta magát és egyáltalán úgy viselkedett, mint ahogy viselkedni csak, mint ahogy mondták, „mosónő, vagy ami még rosszabb, csak *'aféle* lány szokott.“

Így suttogásokból értesültünk, hogy ennek vagy annak a hölgynek csak a puccon jár az esze, amellet oly piszkos magára, hogy egy esetben is, amint a tisztikertben hódolói körében a napsütésben üldögélt, látni lehetet, hogy hajában csillognak a peték. Névtelen levélírók létezéséről is hallottunk suttogást, akik sötét köpenyükbe burkolózva irták anonim figyelmeztetésüket boldognak és boldogtalannak, hogy vigyázzanak, vigyázzanak! Álnok leányokról is hallottunk egy-egy elfojtott suttogást, akik semmi eszközt nem átalottak igénybe venni, csak hogy egy bizonyos ártatlan fiatalembert behálózzanak. Viszont szó esett jobb sorsra érdemes, leginkább vagyonos leánykákról is, akikre házasságszédelgő, érdekházasságra spekuláló ficsurak vetették ki a hálót, még hozzá olyanok, akik kötelesek havonként bizonyos összegeket fizetni elzüllött cseléd lányoknak törvénytelen gyerekeik után. Így, hősies magatartású és emeltfejú urakról, hogy részegesek és idegen semmirekelők, puritán jellemű családapákról, hogy részegesek és idegen szoknyabolondok, egyáltalában nem válogatósak, tisztos urihölgyekről, hogy fajtalanok és

piszkosak, szende leányzókról, hogy könnyelműek és álnokok.

Mondnatnám, a tisztességes polgári alkivok drapériáit így szaggatta a suttogás és a hirkeltetés, így váltak romhalmazokká a tündöklő polgári otthonok, így hevert szivenszurva e suttogások nyomán a becsület, a tisztesség, a tekintély és az erény. Mindezek a hirkeltetések természetesen csak a mi világunkat zavarták, értelmetlenül állottunk a kósza hírek és a látszólagos valóság között. Mert dacára kavargó szemétnak, üledő pornak, álnokságoknak és utálatosságoknak, a világ állt, élt és terebélyesedett. Ha hajlamosak lettünk volna a csodálkozásra, leesett volna az állunk, ha látjuk, hogy a részeges hírnek, fajtalankodásnak, becstelenségeknek, álnokságoknak örvendő urak, hölgyek, ficsurak és kisasszonyok teljes diszben élnek mégis világukat, billegetik magukat és pergetik pálcikájukat ügyes kezeikben. Egyszerűen leesett volna az állunk, ha láttuk volna, hogy azok a polgárok és polgárasszonyok, akik napokkal előbb kiterítve heverve az erkölcs és a becsület ravatalán, most teljes életvidámsággal penderülnek elének és ahelyett, hogy hamut szórva fejükre elmulásról, bűnhődésről, remetéskedésről és önmészterésről tennének tanúságot, mintha ez lenne a világ rendje, mintha ez lenne a törvény ezen a világon, legteljesebb nyugalommal folytatják, ahol abba-hagyták, a holdról, a napsugárról, virágokról és tisztességről szóló csevegéseiket.

Néha a ház barátainak botránys dolgairól is értesültünk. Mert szép számban voltak barátai a háznak, akik rendszeresen vagy kötelező tiszteletüket kifejezendő, akár a darvak vagy tavaszi fecskék, megjelentek. Mi, gyerekek bizony eleinte sokszor restelkedtünk, ha szembetaláltuk magunkat olyan hölgyekkel, urakkal vagy kisasszonyokkal, akiknek dolgairól eljutott fülünkbe egy-egy sötét suttogás, azt hittük, hogy menten megnyílik a föld és abban vagy ők vagy mi elsüllyedünk. De szó sem volt arról, hogy felforduljon a világ. Azok a kisasszonyok, akik egy héttel előbb még lehányták magukat a bálon, egy hét múlva új toaletten lejtettek végig az uccán, fogták kecses kezükbe a teáscsészét nevelő nagyanyám háziszurján vagy nyekergették a zongorát, nyakukat az ég felé emelve kifordult szemmel, mint akiket hasgörcs gyötör. Méltóságteljesen érkeztek nevelő nagyanyám házába ezek a vendégeskedő urak, hölgyek, ficsurak és kisasszonyok, botjukat a sarokba támasztották, kalapjukat feltették a fogastra és illendően bekopogtattak, ahol már szibongott a társaság.

Mi, gyerekek, szemlesütve fogadtuk a vendégeket. Irtózatosságon szegélyeltük magunkat, nem tudtuk hová tenni fejünkben ezt a világot, még csenevészek voltunk testileg, lelkileg, nem vészett ki belőlünk a jobb érzés és szó szerint vettük az igazságokat. A legtöbb, amit megtehettünk, hogy huzódzkodtunk a hölgyek és kisasszonylányok csókjai elé, hogy durcásan elfordítottuk fejünket, ha egy-egy méltóságteljes ur vagy gáláns fiatalember megcirógatott, biztosítva mélyen zengő baritonján, hogyha felnövünk, mirk is lehetünk olyan kitűnő férfiak, mint ők. Ami körülöttünk forgott, akár egy szédületes karruzsel, ez az egész polgári világ, eleinte csak keserű illúzióvesztések árán volt számunkra kibírható. De lassan belétörődöttünk, megszoktuk a világ e tébolyító rendjét és nemsokára már arra is vállalkoztunk, hogy helyes ruhácskánkban mi hordozzuk körül a szendvicsekkel teli porcelán és ezüst tálat a valamikor pokolnak minősített gyülekezeti előtt. Hovatovább arra is szívesen vállalkoztunk, hogy végigjárjuk Husvétkor a ház ismerőseit, bekukkantsunk rossz hírű oroszlámbarlangjaikba, meglocsoljuk a hozzánk hasonló kóru, nyilván gonoszságokban, utálkozásban és szemfor-

gatásban velünk egyöntetű kisleánykákat, zsebrevágjuk ócska ajándékozásaikat, amiket, ha nem nyerték meg föltétlenül tetszésünket, már mindjárt a ház falához csapkodtunk alávaló becsmérések kíséretében.

Igy, lassan, ha félszeg formákban is, ha hasonlatosan is a törpékhez, akik kinlódva igyekeznek megleveníteni egy felnőttek számára irt szindarabot, mégis csak belilleszkedtünk ebbe a polgari világba. Legjobb uton voltunk, hogy magunkévá tegyük környezetünk ócska előítéleteit, hogy magunk is suttogóra fogjuk hangunkat, ha hasonszórú gyerekek társaságában e világ dolgairól szó került. Kezdtük aszerint megítélni az embereket, hogy mi a foglalkozásuk, milyen házat bérelnek vagy birtokolnak, kik a rokonaik és ezer eféle számárságok alapján. Kezdtük komolyan venni és elfogadni ezt a világot, magunk is keresve benne a megillető helyet. Titoktartókká váltunk, akár a cinkosok, ne adj isten, hogy eljárt volna a szánk idegenek előtt ismerős házak ocsmányságairól. Mi magunk is billegve igyekeztünk átvágni az uccák sarát, magasra emelgetve lábszárainkat, mint ahogy azt példa után elsajátítottuk. Tehát a legreményteljesebben fejlődünk, szüleink és tanítóink öröme, nevelőink dicsőségére, akik nyilván úgy tekintettek ránk, mint a jövő ígéretere és boldogan hitték szívükben, hogy fáradságuk e világon nem marad dícséretlenül, a másvilágon pedig jutalmazatlanul.

AZ AMERIKAI TÁRSADALOMTUDOMÁNY ÉS ROOSEVELT TÁRSADALOMALAKÍTÓ KISÉRLETE

Irta: HORT DEZSŐ

„Minden joggal megállapíthatjuk, hogy nincs fontosabb tennivaló mai életünkben, mint a tudományos szociológusé.“ (Ch. Ellwood)

Az amerikai Egyesült Államok szellemi történetében a kilencszázad évek körül kezdődik az a rendkívül jelentős fordulat, hogy a tudományos gondolkodás — az angolszász lélek tárgyilagos tényszeretetével s a „pragmatizmus“ közvetlen célbanzésével — „a társadalom“ nagy problémája felé fordul: szociológiaivá lesz.

E fordulat három nagy gondolkozó nevéhez fűződik:

Az első — talán a legnagyobb, de mindenesetre a legeggyetemesebb hatású John Dewey, a világhírű *Demokrácia* és *Nevelés* szerzője. A második Charles Horton Cooley, aki már nem mint egyetemes pillantású pedagógus, hanem mint szociológus — kimondottan, módszeres öntudatossággal, mint szociológus szerepel. És végül — persze last but not least: csak az időrendben, de egyáltalán nem az értékrendben végül: Thorstein Veblen, a Columbia Egyetem skandináv emigráns szülőktől származó közgazdásza, az amerikai szellemi élet egyik legsajátosabb és legnagyobb hatású egyénisége.

John Dewey a legöregebb a három közt és ma is élő, a mai lélek zseniális ismeretével szervezte át az Óceántul nevelési elveit.

Dewey alkalmazott pragmatizmusa szerint a tudás, de az egész kivilág is a külvilág kérdéseire adott feleletek öntudata s ezzel „a cselekvés irányító eszköze“. Mert minden emberinek az a hivatása, hogy az egyéni cselekvéseket összhangba hozza a külvilággal: a dolgok és emberek hogyanjával és cselekvéseivel. Mert ha az egyes cselekszik a világgal: a körülle levő dolgokkal és emberekkel szemben, ezek visszacsök-